

Ochrona prawna przedsiębiorców w interesie publicznym przed nieuczciwym wykorzystywaniem przewagi kontraktowej

Przejdź do produktu na ksiegarnia.beck.pl

Wstęp

§ 1. Uzasadnienie podjęcia badań

Brak równowagi w pozycji przedsiębiorców jest naturalnym zjawiskiem ekonomicznym. Jednak duża dysproporcja w sile negocjacyjnej i nabywczej może prowadzić do szkodliwego zjawiska, gdzie słabsza strona zmuszona jest zaakceptować niekorzystne warunki, których normalnie by nie przyjęła. Problem ten występuje w każdym sektorze gospodarki, ale polski i unijny ustawodawca zdecydowali się działać w obszarze rynku rolnego i spożywczego (wpływ na to ma jego kluczowa rola w gospodarce każdego państwa i potrzeba zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego). Do narastania tego problemu przyczyniły się zmiany zachodzące w tym sektorze. W ciągu ostatnich 30 lat można było zaobserwować dużą koncentrację podmiotów górnego poziomu łańcucha dostaw żywności. W szczególności dotyczy to dużych sieci handlowych, które konsekwentnie zwiększają swój udział w rynku kosztem małych przedsiębiorców działających lokalnie. Jednocześnie po drugiej stronie łańcucha mamy „rozdrobnionych” producentów rolnych, którzy nie mają dość siły przetargowej, by negocjować korzystne dla siebie warunki, a czasem pozbawieni są nawet możliwości wyboru kontrahenta.

Takie zjawiska są przyczyną toczącej się od dawna w Europie i na świecie dyskusji nad tym, czy państwo powinno ingerować w stosunki gospodarcze między przedsiębiorcami z łańcucha dostaw¹. Czy powinno się zmieniać warunki umów zawieranych przez silne podmioty ze słabszymi kontrahentami? Na ile należy tolerować istnienie znacznych dysproporcji w potencjale ekonomicznym przedsiębiorców? Czy należy ingerować w swobodę zawierania umów, by chronić słabszy podmiot? Jak zapewnić odpowiednią równowagę między swobodami gospodarczymi a interesem publicznym?

¹ R. Clarke, R. Davies, P. Dobson, M. Waterson, *Buyer Power and Competition in European Food Retailing*, Cheltenham 2002; ICN, *ICN Report on Abuse of Superior Bargaining Position*, Kyoto 2008, <http://www.internationalcompetitionnetwork.org/uploads/library/doc386.pdf> (dostęp: 21.6.2018 r.); A. Renda, F. Cafaggi, J. Pelkmans, P. Iamicelli, A. Correia de Brito, F. Mustilli, L. Bebber, *Study on the Legal Framework Covering Business-to-business Unfair Trading Practices in the Retail Supply Chain*, 2014, <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c82dc8c6-ec15-11e5-8a81-01aa75ed71a1/language-en> (dostęp: 6.12.2018 r.); F. Jenny, *International Report*, w: P. Kobel, P. Källezi, B. Kilpatrick (red.), *Antitrust in the Groceries Sector & Liability Issues in Relation to Corporate Social Responsibility*, Berlin 2015; Komisja Europejska, *Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady dotyczące nieuczciwych praktyk handlowych w ramach łańcucha dostaw produktów spożywczych, realizowanych między przedsiębiorstwami*, 29.1.2016 r., COM(2016) 32 final, <https://ec.europa.eu/transparency/reg-doc/rep/1/2016/PL/1-2016-32-PL-F1-1.PDF> (dostęp: 6.12.2018 r.).

Dopóki zjawiska te oparte są na dobrowolnym kompromisie obu stron, nie ma powodów, by ingerować w takie relacje, ponieważ zasada swobody zawierania umów stanowi jeden z fundamentów gospodarki rynkowej. Co więcej, liberalne ujęcie tego problemu stanowi, że jeżeli są chętni wykonać usługę na oferowanych warunkach, jest to wydajne ekonomicznie. Dopiero w przypadku, gdy jedna ze stron nadużywa swojej pozycji wobec słabszej strony, która jest zmuszona do zaakceptowania niekorzystnych dla siebie warunków, powstaje potrzeba przywrócenia równowagi i zminimalizowania skrajnych przypadków wychodzących poza strefę tolerancji wyznaczoną przez prawo. Szczególna pozycja strony, nawet jeśli została osiągnięta zgodnie z regułami rynku i z prawem, nie uzasadnia narzucenia drugiej stronie takich warunków, których nie zaakceptowałyby, mając zapewnioną równą pozycję kontraktową. Takie ingerencje państwa mimo wszystko powinny być wyjątkiem, a nie regułą. W gospodarce wolnorynkowej państwo w ograniczonym stopniu ingeruje w jej funkcjonowanie. Interwencja najczęściej ma miejsce, jeśli państwo potrzebuje osiągnąć określony cel, taki jak zapewnienie pewności obrotu czy równowagę gospodarczą. Nieprawidłowości w funkcjonowaniu rynku sprawiają, że interwencja państwa jest również konieczna (choć w niewielkim stopniu), by zapewnić ochronę słabszemu ekonomicznie kontrahentowi, przeważnie konsumentowi, ale i przedsiębiorcy o słabszej pozycji. Potrzeba ochrony słabszego podmiotu jest coraz mocniej akcentowana w prawie polskim. Dzieje się tak w przypadku przeciwdziałania praktykom ograniczającym konkurencję, zwalczania nieuczciwej konkurencji, nieuczciwych praktyk rynkowych, stosowania niedozwolonych klauzul umownych², a od niedawna przy przeciwdziałaniu nieuczciwym praktykom w łańcuchu dostaw żywności, które są przedmiotem niniejszej monografii. Problem ten można rozwiązać w dwojaki sposób. Każde państwo musi zdecydować czy rozwiąże problem nieuczciwego wykorzystywania przewagi kontraktowej przez wzmocnienie pozycji słabszego podmiotu, czy przez wprowadzenie środków, które zmniejszą przewagę kontraktową silniejszych podmiotów.

Nieuczciwe wykorzystywanie przewagi kontraktowej jest nowym pojęciem w terminologii prawnej w Polsce. Zaczęło funkcjonować dopiero od 12.7.2017 r. wraz z wejściem w życie ustawy z 15.12.2016 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwemu wykorzystywaniu przewagi kontraktowej w obrocie produktami rolnymi i spożywczymi³. Pod koniec 2021 r. ustawa z 2016 r. została uchylona przez ustawę z 17.11.2021 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwemu wykorzystywaniu przewagi kontraktowej w obrocie produktami rolnymi i spożywczymi⁴, która wdrożyła postanowienia dyrektywy 2019/633 do pol-

² Przykładowo od 1.1.2021 r. wszedł w życie art. 385⁵ KC, który stanowi, że przepisy dotyczące konsumenta, odnoszące się do niedozwolonych klauzul umownych, stosuje się do osoby fizycznej zawierającej umowę bezpośrednio związaną z jej działalnością gospodarczą. Jest to kolejny przykład wzmocnienia ochrony słabszej strony w relacjach handlowych.

³ T.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 1213 ze zm.

⁴ Druk sejmowy Nr 1502. Na dzień oddania monografii do druku termin publikacji ustawy nie jest znane. Zgodnie z wykazem aktów oczekujących na ogłoszenie zostanie opublikowana w Dzienniku Ustaw RP najpóźniej do 9.12.2021 r., jej *vacatio legis* wynosi 14 dni od dnia ogłoszenia.

skiego porządku prawnego. Jednym z celów wprowadzenia polskiej regulacji, który nie został zapisany wprost, chociaż w uzasadnieniu znajdziemy do niego liczne odwołania, jest chęć ochrony krajowych producentów rolnych. Ma on w dużej części wymiar społeczno-polityczny i wynika z priorytetów polityki obranej przez rząd.

Wstępna analiza prawna zagadnienia nieuczciwego wykorzystywania przewagi kontraktowej pozwala stwierdzić, że może być ono rozumiane jako nieuczciwe narzucanie drugiej stronie określonych warunków umownych, wynikające z silniejszej pozycji przedsiębiorcy w danej relacji handlowej. Nadużycia będą miały miejsce w sytuacjach, w których jedna ze stron wykorzystuje swoją pozycję przetargową, aby osiągnąć korzyści gospodarcze kosztem swojego kontrahenta. Nieuczciwe wykorzystywanie przewagi kontraktowej dotyczy tylko relacji między przedsiębiorcami (B2B, *Business-to-Business*). Nie znajduje zastosowania do relacji z konsumentami (B2C, *Business-to-Consumer*), pomimo występujących podobieństw – w obu przypadkach mamy do czynienia z silnym przedsiębiorcą narzucającym nienegocjowalne warunki słabszej stronie (przedsiębiorcy lub konsumentowi). Termin ten jest odpowiednikiem angielskiego *abuse of superior bargaining position* lub *abuse of superior bargaining power*, co należałoby tłumaczyć jako nadużycie siły (pozycji) przetargowej i znany jest w wielu porządkach prawnych (m.in. w USA⁵, Japonii⁶, Korei Południowej oraz w niektórych państwach członkowskich Unii Europejskiej). Na poziomie unijnym wprowadzono termin nieuczciwych praktyk handlowych (*unfair trading practices*), którym posługuje się dyrektywa w sprawie nieuczciwych praktyk handlowych w relacjach między przedsiębiorcami w łańcuchu dostaw produktów rolnych i spożywczych⁷.

Genezy tego pojęcia, w kontekście umów i relacji handlowych między przedsiębiorcami, należy poszukiwać w terminie *inequality of bargaining power* (nierówność siły przetargowej), który pojawił się w nauce amerykańskiej w połowie lat 20. XX w. Jednakże dopiero w latach 30. XX w. przeszedł z pozycji koncepcji teoretycznej do prawodawstwa. W latach 40. i 50. XX w. ugruntował się w amerykańskim prawie zobowiązań (*contract law*) i stopniowo upowszechniał się w porządkach prawnych państw ka-

⁵ Por. *D.D. Barnhizer*, Inequality of bargaining power, *University of Colorado Law Review* 2005, Nr 139, s. 140–242; *D.D. Barnhizer*, Propertization metaphors for bargaining power and control of the self in the information age, *Cleveland State Law Review* 2006, s. 70–113; *D.D. Barnhizer*, Context as power: defining the field of battle for advantage in contractual relations, *Wake Forest Law Review* 2010, Nr 45, s. 608–641; *D.D. Barnhizer*, Bargaining Power in Contract Theory, w: *L.A. DiMatteo, R.A. Prentice, B.D. Morant, D.D. Barnhizer* (red.), *Visions of Contract Theory. Rationality, Bargaining and Interpretation*, Durham 2007; *W. Beckert*, *An Empirical Analysis of Countervailing Power in Business-to-Business Bargaining*, *Review of Industrial Organization* 2018, Nr 52, s. 369–402.

⁶ Por. *S. Takizawa, A. Koki*, Abuse of Superior Bargaining Position: the Japanese Experience, *Journal of European Competition Law & Practice* 2014, Nr 5(8), s. 557–562.

⁷ Dyrektywa 2019/633 Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) z 17.4.2019 r. w sprawie nieuczciwych praktyk handlowych w relacjach między przedsiębiorcami w łańcuchu dostaw produktów rolnych i spożywczych (Dz.Urz. UE L 111 z 2019 r., s. 59).

pitalistycznych na całym świecie, zaledwie kilka lat temu znajdując swój odpowiednik w polskim prawodawstwie⁸. Wcześniej był używany w odniesieniu do pracowników i prawa pracy.

Przedmiotem niniejszej pracy jest problem ochrony prawnej przedsiębiorców w interesie publicznym przed nieuczciwym wykorzystaniem przewagi kontraktowej w świetle regulacji obowiązujących w polskim prawie od 12.7.2017 r. Zagadnienie to, ze względu na jego krótką obecność w polskim prawodawstwie, nie doczekało się dotąd kompleksowego opracowania i wymaga podjęcia szerszych badań uwzględniających przydatność i perspektywy rozwoju obowiązujących regulacji.

§ 2. Cele badawcze

Problem badawczy, którego próba rozwiązania zostanie podjęta w monografii, sprowadza się do poszukiwania odpowiedzi na następujące główne pytania badawcze: jaki powinien być zakres ochrony prawnej przedsiębiorcy w interesie publicznym przed nieuczciwym wykorzystywaniem przewagi kontraktowej w prawie polskim? Jakie środki ochrony prawnej są odpowiednie do realizacji założonego przez ustawodawcę celu? Opracowanie odpowiedzi na wskazane pytania wymaga określenia, jakie zachowania przedsiębiorców stanowią nieuczciwe wykorzystywanie przewagi kontraktowej i jak należy im przeciwdziałać, biorąc pod uwagę rozwiązania materialnoprawne i ustrojowe. Pytania te należy odnieść do prawa krajowego oraz unijnego, z uwagi na to, że w 2019 r. ustawodawca uijny podjął próbę minimalnej harmonizacji w tym zakresie.

Takie sformułowanie problemu badawczego sugeruje potrzebę stworzenia spójnego modelu egzekwowania zakazu nieuczciwego wykorzystywania przewagi kontraktowej. Model ten musi spełniać wymogi minimalnej harmonizacji nałożone przez prawo unijne. Jednocześnie jednak musi pozostawać spójny z prawodawstwem krajowym. W związku z tym, celem badawczym monografii jest ustalenie optymalnego modelu egzekwowania zakazu nieuczciwego wykorzystywania przewagi kontraktowej zapewniającego ochronę praw przedsiębiorców, których słaba pozycja przetargowa zmusza do przyjęcia nieuczciwych warunków narzuconych przez silniejszą stronę. Należy ustalić, jakie działania powinny być podjęte, aby przyczyniły się one do zapobiegania i zwalczania takich praktyk między przedsiębiorcami.

Główna hipoteza badawcza stwierdza, że wprowadzona przez polskiego ustawodawcę regulacja zapewniająca ochronę przedsiębiorcy w interesie publicznym przed nieuczciwym wykorzystywaniem przewagi kontraktowej jest potrzebna i mogłaby podnieść dotychczasowy poziom ochrony prawnej przedsiębiorców zapewniany przez dostępne środki ochrony w interesie prywatnym, ale nie spełnia swojej roli. Ustawa o przeciwdziałaniu nieuczciwemu wykorzystywaniu przewagi kontraktowej w obrocie produktami rolnymi i spożywczymi, będąca częścią prawa publicznego, w założeniu miała być komplementarna do obowiązujących regulacji prywatnoprawnych, które zdaniem

⁸ D.D. Barnhizer, *Inequality of bargaining power*, s. 195–196.

ustawodawcy wymagały uzupełnienia. Jednak nic nie wskazuje na to, że ustawa w obecnym kształcie będzie skutecznym narzędziem przeciwdziałania i zwalczania praktyk polegających na nieuczciwym wykorzystywaniu przewagi kontraktowej. Do takiego stanu przyczynia się również ograniczenie zakresu zastosowania regulacji jedynie do rynku produktów rolno-spożywczych. Pośpiech w pracach legislacyjnych i częste nowelizacje sprzyjają obniżeniu efektywności tworzenia prawa w tym zakresie. W związku z tym istnieje potrzeba rozważenia zmiany modelu egzekwowania zakazu nieuczciwego wykorzystywania przewagi kontraktowej w dalszej przyszłości, niezależnie od zmian wprowadzonych w drodze implementacji dyrektywy 2019/633.

§ 3. Konstrukcja pracy

Główne pytania badawcze i postawiona hipoteza główna ukształtowały konstrukcję pracy, na którą składają się cztery rozdziały, zakończone wnioskami częściowymi zmierzającymi do realizacji głównego celu pracy.

Rozdział pierwszy zawiera rozważania zmierzające do odpowiedzi na szczegółowe pytanie badawcze: jaka jest definicja nieuczciwego wykorzystywania przewagi kontraktowej? W tym celu w rozdziale omówiono podstawowe pojęcia i zagadnienia związane z przedmiotem monografii (przewaga kontraktowa, nieuczciwe wykorzystywanie przewagi kontraktowej) w perspektywie nauk ekonomicznych oraz prawnych. Rozdział pierwszy formułuje propozycje definicji oraz kryteriów, które wskazują na to, jak badane pojęcia powinny być rozumiane. Jest to szczególnie uzasadnione, z uwagi na różnice w terminologii oraz brak jednolitych standardów pozwalających ocenić, jakie zachowania będą stanowiły nieuczciwe wykorzystywanie przewagi kontraktowej w różnych systemach prawnych. Ponadto w rozdziale przedstawione zostały modele ochrony prawnej przed nieuczciwymi praktykami stosowanymi przez silniejszą stronę relacji handlowej w porządkach prawnych wybranych państw członkowskich UE. Są to państwa, które mają dłuższą niż Polska praktykę w publicznoprawnym egzekwowaniu zakazu nieuczciwego wykorzystywania przewagi kontraktowej. Rozwiązania przez nie przyjęte stanowiły inspirację dla polskiego ustawodawcy. Dokonane porównanie stanowiło wstęp do rozważań w prawie polskim i pozwoliło na ocenę polskiej regulacji w perspektywie rozwiązań, które sprawdziły się lub okazały wadliwe w innych państwach.

W rozdziale drugim zostały przeanalizowane przepisy, które zapewniają ochronę przed praktykami spełniającymi przesłanki nieuczciwego wykorzystywania przewagi kontraktowej w prawie polskim, niezależnie od ochrony ustanowionej w *PrzeciwPrzewKontrU*. Dotyczy to regulacji takich jak: Kodeks cywilny, ustawy sektorowe, przepisy ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz ustawy o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych. Wskazane regulacje zostały omówione na podstawie kryterium metody regulowania stosunków społecznych – metody cywilnoprawnej i administracyjnoprawnej. Ponadto w rozdziale zostały przedstawione potencjalne zbiegi

podstaw odpowiedzialności prawnej przedsiębiorców za nieuczciwe wykorzystywanie przewagi kontraktowej. Analizy przeprowadzone w tym rozdziale służą udzieleniu odpowiedzi na następujące szczegółowe pytania badawcze: jakie środki ochrony prawnej przed nieuczciwymi praktykami były (przed wejściem w życie ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwemu wykorzystywaniu przewagi kontraktowej w obrocie produktami rolnymi i spożywczymi) i są obecnie dostępne dla przedsiębiorców? Czy wskazane środki mają słabe strony uzasadniające wprowadzenie ustawy opartej na metodzie administracyjnoprawnej? Czy środki ochrony prawnej nie kumulują się?

Rozdział trzeci zawiera analizę i ocenę polskiej regulacji. Odwołuje się do celu wprowadzenia ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwemu wykorzystywaniu przewagi kontraktowej w obrocie produktami rolnymi i spożywczymi oraz wyznaczonego przez ustawodawcę przedmiotu ochrony. Zmierza on do odpowiedzi na następujące szczegółowe pytanie badawcze: jaki jest zakres przedmiotowy i podmiotowy zakazu nieuczciwego wykorzystywania przewagi kontraktowej? Ponadto w rozdziale zawarta jest analiza zasadności ograniczenia zakresu wskazanej ustawy do łańcucha dostaw żywności. W rozdziale określony został zakres podmiotowy PrzeciwPrzewKontrU, który wyznaczony jest przez pojęcia dostawcy i nabywcy oraz nierozzerwalnie związaną z nimi definicję produktu rolnego lub spożywczego. Natomiast kolejno omówione przesłanki odpowiedzialności za stosowanie praktyk polegających na nieuczciwym wykorzystywaniu przewagi kontraktowej wskazują zakres przedmiotowy ustawy.

Rozdział czwarty został poświęcony przepisom o charakterze ustrojowym. Zmierza do odpowiedzi na następujące szczegółowe pytania badawcze: jaki organ jest odpowiedzialny za egzekwowanie zakazu nieuczciwego wykorzystywania przewagi kontraktowej? Jakie uprawnienia do egzekwowania zakazu ma organ? Rozdział ten zawiera analizę i ocenę mechanizmów egzekwowania zakazu nieuczciwego wykorzystywania przewagi kontraktowej w interesie publicznym. Przedstawia, jakie uprawnienia zostały przyznane Prezesowi Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej Prezes UOKiK) w zakresie zwalczania nieuczciwych praktyk stosowanych wobec słabszej strony, oraz jakie sankcje grożą za naruszenie postanowień PrzeciwPrzewKontrU. W rozdziale omówiono dotychczasową działalność Prezesa UOKiK związaną z egzekwowaniem zakazu nieuczciwego wykorzystywania przewagi kontraktowej. Przeprowadzona analiza uzasadni przedstawienie propozycji powierzenia zadań Prezesa UOKiK innemu organowi, Dyrektorowi Generalnemu Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa, który jest aktywny na rynku rolno-spożywczym. Ponadto w rozdziale omówione zostało zagadnienie egzekwowania zakazu nieuczciwego wykorzystywania przewagi kontraktowej w interesie prywatnym, które jest niezbędnym uzupełnieniem mechanizmów publicznoprawnej ochrony.

W zakończeniu monografii zawarte zostały wyniki przeprowadzonych analiz oraz proponowane rozwiązania i odpowiedzi na postawione główne pytania badawcze. Sformułowano wnioski *de lege lata* i postulaty *de lege ferenda*.

§ 4. Metody badawcze

Do rozwiązania postawionego problemu badawczego wykorzystane zostaną następujące metody badawcze: analiza dogmatyczno-prawna, stanowiąca fundament rozważań, oraz analiza prawno-porównawcza. Analizie zostaną poddane akty prawne regulujące zakaz nieuczciwego wykorzystywania przewagi kontraktowej, zwalczanie nieuczciwej konkurencji, zakaz ograniczania konkurencji, przepisy prawa prywatnego i ustaw sektorowych, a także orzecznictwo sądów oraz innych organów egzekwujących prawo. Rozproszenie przepisów w różnych aktach prawnych powoduje konieczność przeprowadzenia szczegółowej analizy systemowej, aby sprawdzić czy nie wykluczają się lub nie mają tego samego, bądź krzyżującego się zakresu zastosowania.

W ramach metody prawno-porównawczej przedstawione zostaną modele ochrony prawnej przed nieuczciwym wykorzystywaniem przewagi kontraktowej w wybranych państwach członkowskich UE oraz w prawie Unii Europejskiej. Porównanie wybranych systemów prawnych zostało przeprowadzone na podstawie jednolitych kryteriów, które podkreśliły różnice i podobieństwa między analizowanymi systemami. Dodatkowo wykorzystane zostały dane obrazujące praktykę wybranych organów administracji publicznej. Opracowanie tych danych uzupełni ocenę rozwiązań prawnych przyjętych w Polsce i przyczyni się do stworzenia propozycji alternatywnych modeli egzekwowania zakazu nieuczciwego wykorzystywania przewagi kontraktowej.

Poruszane w pracy zagadnienia wymagają analizy z punktu widzenia różnych dyscyplin naukowych. W rozważaniach ważną jest perspektywa ekonomiczna, gdyż problem ochrony przed nieuczciwym wykorzystaniem przewagi kontraktowej jest nieodłącznie związany z obrotem gospodarczym i łańcuchem dostaw. Podjęty problem ma charakter multidyscyplinarny, bowiem wymaga łączenia rozważań z zakresu prawa z problematyką ekonomiczną, z uwagi na specyfikę funkcjonowania łańcucha dostaw żywności i samo zagadnienie przewagi kontraktowej.

§ 5. Stan badań

Ustawa z 15.12.2016 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwemu wykorzystywaniu przewagi kontraktowej w obrocie produktami rolnymi i spożywczymi doczekała się już dwóch komentarzy autorstwa *Konrada Kohutka*⁹, a także *M. Namysłowskiej* i *A. Piszcz*¹⁰. W 2019 r. ukazała się monografia pod redakcją *A. Piszcz* i *A. Jassera* zawierająca przegląd regulacji dotyczących wskazanych praktyk w krajach Europy Środkowo-Wschod-

⁹ *K. Kohutek*, Komentarz do ustawy z dnia 15 grudnia 2016 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwemu wykorzystywaniu przewagi kontraktowej w obrocie produktami rolnymi i spożywczymi, LEX 2017.

¹⁰ *M. Namysłowska, A. Piszcz*, Ustawa o przeciwdziałaniu nieuczciwemu wykorzystaniu przewagi kontraktowej w obrocie produktami rolnymi i spożywczymi. Komentarz, Warszawa 2017.

niej¹¹. W polskich czasopismach prawniczych i pracach zbiorowych ukazały się na temat nieuczciwego wykorzystania przewagi kontraktowej artykuły przyczynkarskie¹².

Temat ochrony przed nieuczciwym wykorzystywaniem przewagi kontraktowej jest od 2017 r. przedmiotem spotkań naukowych środowiska prawniczego. W lutym 2017 r.

¹¹ A. Piszcz, A. Jasser (red.), *Legislation Covering Business-to-business Unfair Trading Practices in the Food Supply Chain in Central and Eastern European Countries*, Warszawa 2019.

¹² M.in. A. Bolecki, Nieuczciwe wykorzystywanie przewagi kontraktowej przez sieci handlowe względem dostawców żywności – przykłady praktyk potencjalnie zakazanych, iKAR 2017, Nr 8(6); A. Jurkowska-Gomułka, Prezes UOKiK jako organ właściwy w sprawach praktyk nieuczciwego wykorzystania przewagi kontraktowej – uwagi krytyczne, iKAR 2017, Nr 1(6); M. Zaremba, Ochrona małych i średnich przedsiębiorców przed eksploatacją ze strony dużych podmiotów rynkowych (relacja B2b), iKAR 2017, Nr 1(6); P. Adamczewski, 100 dni obowiązywania ustawy o przewadze kontraktowej, iKAR 2017, Nr 8(6); G. Koguciuk, Zwalczenie nieuczciwych praktyk handlowych w ramach łańcucha dostaw produktów rolno-spożywczych – rozwiązania prawne w Irlandii, iKAR 2017, Nr 8(6); W. Łyszczarz, Zwalczenie nadużywania przewagi kontraktowej w handlu detalicznym produktami spożywczymi w Niemczech – przegląd, iKAR 2017, Nr 1(6); K. Manteuffel, M. Piaskowski, Relacja klauzuli generalnej do przykładowego katalogu nieuczciwych praktyk w ustawie o przeciwdziałaniu nieuczciwemu wykorzystywaniu przewagi kontraktowej w obrocie produktami rolnymi i spożywczymi, iKAR 2017, Nr 1(6); M. Roszak, B. Turno, Przewaga kontraktowa dostawców lub nabywców towarów i jej nieuczciwe wykorzystywanie w regulacjach niemieckich i francuskich – wskazówki dla polskiej praktyki i ustawodawcy?, iKAR 2017, Nr 8(6); M. Salitra, Analiza wybranych regulacji wprowadzonych ustawą o przeciwdziałaniu nieuczciwemu wykorzystywaniu przewagi kontraktowej w obrocie produktami rolnymi i spożywczymi – jakie zmiany w polskim prawie?, iKAR 2017, Nr 1(6); M. Salitra, Przeciwdziałanie nadużywaniu znaczącej pozycji rynkowej w sprzedaży produktów rolnych i spożywczych w Czechach – zagadnienia wybrane, iKAR 2018, Nr 2(7); A. Staszek, M. Mroczek, Przesłanki stwierdzenia przewagi kontraktowej w praktyce nieuczciwego wykorzystywania przewagi kontraktowej, iKAR 2017, Nr 8(6); I. Szwedziak-Bork, *Entia non sunt multiplicanda praeter necessitatem*, czyli o potrzebie uchwalenia ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwemu wykorzystywaniu przewagi kontraktowej w obrocie produktami rolnymi i spożywczymi, iKAR 2017, Nr 8(6); M. Krasnodębska-Tomkiel, Kilka uwag na temat ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwemu wykorzystywaniu przewagi kontraktowej w obrocie produktami rolnymi i spożywczymi, w: M. Bernatt, A. Jurkowska-Gomułka, M. Namysłowska, A. Piszcz (red.), *Wyzwania dla ochrony konkurencji i regulacji rynku. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Skoczemu*, Warszawa 2017; P. Podrecki, Nowe regulacje w prawie konkurencji – uwagi na tle ustawy o przeciwdziałaniu nieuczciwemu wykorzystywaniu przewagi kontraktowej w obrocie produktami rolnymi i spożywczymi, w: M. Bernatt, A. Jurkowska-Gomułka, M. Namysłowska, A. Piszcz (red.), *Wyzwania dla ochrony konkurencji i regulacji rynku. Księga Jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Skoczemu*, Warszawa 2017; A. Piszcz, The EU 2018 Draft Directive on UTPs in B2b Food Supply Chains and the Polish 2016 Act on Combating the Unfair Use of Superior Bargaining Power in the Trade in Agricultural and Food Products, YARS 2018, Nr 11(17), s. 143–167; V. Daskalova, Regulating Unfair Trading Practices in the EU Agri-food Supply Chain: a Case of Counterproductive Regulation?, YARS 2020, Nr 13(21), s. 7–53; K. Kohutek, Trzy lata stosowania ustawy o nieuczciwym wykorzystywaniu przewagi kontraktowej: ocena na tle decyzji Prezesa UOKiK oraz w kontekście rozwiązań dyrektywy unijnej, iKAR 2021, Nr 1(10).

Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk zorganizował seminarium „Przeciwdziałanie nieuczciwemu wykorzystywaniu przewagi kontraktowej w sektorze rolno-spożywczym – w Polsce i innych państwach UE”, podczas którego zostały wygłoszone pierwsze opinie na temat nowej ustawy.

Największą polską inicjatywą naukową związaną z tym zagadnieniem jest otwarty projekt badawczy „Instrumenty i skutki przeciwdziałania nieuczciwemu wykorzystaniu przewagi kontraktowej w obrocie produktami rolnymi i spożywczymi” realizowany od października 2017 r. przez Centrum Studiów Antymonopolowych i Regulacyjnych (CARS)¹³. W marcu i czerwcu 2018 r. CARS zorganizował również seminarium naukowe „Wyzwania w relacjach handlowych w łańcuchu dostaw produktów spożywczych po wejściu ustawy o przewadze kontraktowej” oraz konferencję „Projekt dyrektywy o nieuczciwych praktykach handlowych w łańcuchu dostaw żywności a polska ustawa o przeciwdziałaniu nieuczciwemu wykorzystywaniu przewagi kontraktowej”, poświęcone omawianej tematyce.

Analiza dorobku polskich badaczy na potrzeby niniejszej monografii została przeze mnie uzupełniona o analizę literatury zagranicznej. Podyktowane to było zarówno koniecznością rozszerzenia podstaw teoretycznych, jak i praktyką poszczególnych państw, których prawodawstwo przeanalizowałam pod kątem nieuczciwego wykorzystywania przewagi kontraktowej. Szczególnie użyteczny w mojej pracy był przykład czeski, dogłębnie zbadany przez *Josefa Bejčka*¹⁴, *Petra Frischmanna* i *Vaclava Šmejkal*¹⁵ oraz przedstawiony w raporcie krajowym dotyczącym Czech, opublikowanym w monografii „Legislation Covering Business-to-business Unfair Trading Practices in the Food Supply Chain in Central and Eastern European Countries”¹⁶. W przypadku Niemiec przydatny okazał się raport niemieckiego organu ochrony konkurencji (Bundeskartellamt)¹⁷, artykuły *W. Łyszczarza*¹⁸ oraz *M. Roszaka* i *B. Turno*¹⁹.

¹³ Instrumenty i skutki przeciwdziałania nieuczciwemu wykorzystywaniu przewagi kontraktowej w obrocie produktami rolnymi i spożywczymi. Otwarty projekt badawczy CARS, https://www.cars.wz.uw.edu.pl/tresc/news/Projekt_przewaga_kontraktowa.pdf (dostęp: 21.6.2018 r.).

¹⁴ *J. Bejček*, Smluvní svoboda a ochrana slabšího obchodníka [Contractual Freedom and Protection of a Weaker Undertaking/ Freedom of Contract and Protection of a Weaker Businessman], Brno Masarykova univerzita 2016.

¹⁵ *P. Frischmann*, *V. Šmejkal*, Amendment of Czech Significant Market Power Act of 2009, YARS 2016, Nr 9(14), s. 227–245.

¹⁶ *A. Piszcz*, *A. Jasser* (red.), Legislation Covering Business-to-business Unfair Trading Practices, s. 85–124.

¹⁷ Bundeskartellamt, Buyer Power in Competition Law – Status and Perspectives. Meeting of the Working Group on Competition Law on 18 September 2008, 18.9.2008, https://www.bundeskartellamt.de/SharedDocs/Publikation/EN/Fachartikel/Buyer%20Power%20in%20Competition%20Law.pdf?__blob=publicationFile&v=3 (dostęp: 12.12.2018 r.).

¹⁸ *W. Łyszczarz*, Zwalczenie nadużywania przewagi, s. 141–157.

¹⁹ *M. Roszak*, *B. Turno*, Przewaga kontraktowa dostawców, s. 17–31.

W trakcie przygotowywania monografii nie można było pominąć dokumentów unijnych. Kluczową rolę pełni dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/633 z 17.4.2019 r. w sprawie nieuczciwych praktyk handlowych w relacjach między przedsiębiorcami w łańcuchu dostaw produktów rolnych i spożywczych oraz dokumenty ją poprzedzające m.in. Zielona Księga w sprawie nieuczciwych praktyk handlowych w łańcuchu dostaw produktów spożywczych i niespożywczych między przedsiębiorstwami z 31.1.2013 r.²⁰ (Zielona Księga z 2013 r.), opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego dotycząca tego problemu²¹, sprawozdania grupy zadaniowej ds. rynków rolnych dotyczące poprawy pozycji rolników w łańcuchu dostaw żywności²² oraz liczne komunikaty Komisji Europejskiej.

Istotnym wkładem teoretycznym w istotę nieuczciwego wykorzystywania przewagi kontraktowej był raport Międzynarodowej Sieci Konkurencji na temat nadużycia pozycji przetargowej przygotowany przez grupę zadaniową ds. nadużycia pozycji przetargowej ogłoszony w kwietniu 2008 r. w Kyoto podczas 7. konferencji Międzynarodowej Sieci Konkurencji²³. Ważny był również raport „Study on the Legal Framework Covering Business-to-business Unfair Trading Practices in the Retail Supply Chain” przygotowany w 2014 r. na zlecenie Komisji Europejskiej²⁴.

§ 6. Terminologia

We wstępie pracy wymagane jest również wyjaśnienie używanej terminologii, z uwagi na to, że praktyki będące przedmiotem niniejszej monografii polegające na nieuczciwym wykorzystywaniu przewagi kontraktowej określane są w literaturze różnymi nazwami. Różnice wynikają z przyjętych definicji na poziomie krajowym. Używając w pracy pojęcia nieuczciwego wykorzystywania przewagi kontraktowej, odnoszę się do zachowań przedsiębiorców, nieuczciwie narzucających drugiej stronie warunki współpracy, których słabsza strona normalnie by nie zaakceptowała, bez względu na to, czy ma to miejsce w trakcie negocjacji umowy, stanowi element samej umowy lub dzieje się już po jej zawarciu. Nadużycia będą miały miejsce w sytuacjach, w których jedna ze stron wykorzystuje swoją pozycję przetargową, aby osiągnąć korzyści gospodarcze

²⁰ COM(2013) 037 final.

²¹ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady dotyczącego nieuczciwych praktyk handlowych w ramach łańcucha dostaw produktów spożywczych, realizowanych między przedsiębiorstwami”, COM(2016) 32 final, 19.10.2016 r., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A52016A-E1870> (dostęp: 6.12.2018 r.).

²² Agricultural Markets Task Force, Improving Market Outcomes. Enhancing the Position of Farmers in the Supply Chain, Brussels 2016, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/farming/documents/amtf-report-improving-markets-outcomes_en.pdf (dostęp: 21.6.2018 r.).

²³ ICN, ICN Report on Abuse of Superior Bargaining Position.

²⁴ A. Renda *in in.*, Study on the Legal Framework.

kosztem słabszej strony, z którą utrzymuje relacje handlowe. W pierwszym rozdziale ze względu na jego charakter teoretyczny będę używała zamiennie terminów: „nieuczciwe wykorzystywanie przewagi kontraktowej”, „nadużywanie pozycji przetargowej”, „siła przetargowa” oraz „nieuczciwe praktyki handlowe”. W kolejnych rozdziałach odnoszę się głównie do prawa polskiego i tam posługuję się już tylko terminem „nieuczciwe wykorzystywanie przewagi kontraktowej”.

Praca uwzględnia stan prawny na dzień 30.11.2021 r.

Na dzień oddania monografii do druku data wejścia w życie ustawy z 17.11.2021 r. o przeciwdziałaniu nieuczciwemu wykorzystywaniu przewagi kontraktowej w obrocie produktami rolnymi i spożywczymi nie jest znana. Ustawa została podpisana przez Prezydenta RP dnia 23.11.2021 r. i zgodnie z wykazem aktów oczekujących na ogłoszenie²⁵ zostanie opublikowana w Dzienniku Ustaw RP najpóźniej do 9.12.2021 r., jej *vacatio legis* wynosi 14 dni od dnia ogłoszenia²⁶. W pracy analizuję i opisuję przepisy wskazanej ustawy tak, jakby już weszła w życie, z uwagi na to, że w momencie publikacji monografii proces legislacyjny będzie zakończony.

Monografia jest zaktualizowanym opracowaniem rozprawy doktorskiej obronionej w lipcu 2020 r. na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Białymstoku. Chciałabym szczególnie podziękować dr hab. *Annie Piszcz*, prof. UwB, za troskę i opiekę naukową, za inspirację i wsparcie przy pisaniu pracy. Podziękowania kieruję do recenzentów rozprawy, dr hab. *Moniki Namysłowskiej*, prof. UŁ oraz dr hab. *Krystyny Nizioł*, prof. US, za merytoryczne i wnikliwe, a przy tym życzliwe uwagi, które pomogły przygotować niniejszą publikację.

Białystok, listopad 2021 r.

Magdalena Knapp

²⁵ <https://wykaz.rcl.gov.pl/> (dostęp: 30.11.2021 r.).

²⁶ Art. 62 *PrzeciwPrzewKontrU*.

[Przejdź do księgarni →](#)

ksiegarnia.beck.pl